

Václav Kraus

Kdo jsou přátelé lidu

Bývalo zvykem v našich zemích jmenovat věci pracovními jmény. Ta doba se vrací. Zaplatbůh. Proces, který prožíváme po lednovém zasedání ústředního výboru strany, se mohl odehrát už před dvaceti lety. Po dvacátém sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu. Svěží vítr tehdy zavanul až k nám, byl v politice nazýván jarním větrem. Probudil mnoho nadějí, mnoho aktivy, prolomoval beznaděj a pasivitu kultovského období. Leč zastánci konzervativního směru mu rychle přibouchli dveře, než stačil proměnit přání a tužby ve skutečnost. Jejich jména nejsou ani dnes zapomenuta. Tehdy hlásali, že je vlastně všechno v pořádku. Až na nějaká ta nedopatření v období kultu osobnosti se vlastně nic nestalo, a že v na politice strany není co měnit. (Ba i dnes, v roce 1968, se jeden takový hlas ozval — k dnešní situaci — a vefejně.) Tehdy se představitelům konzervativního proudu podařilo sotva vzbuzené jiskry nadějí a aktivy k přeměnám a k odstranění deformací — uhasit. Dlouhých 12 let jsme čekali na nový svěží vítr. Přišel už v lednu. A je tu. Dobře, že tu je.

Představitelé a obhájci starých metod sice už v roce 1956 přiznali (s výhradami), že se staly chyby, že politické procesy v padesátých letech nebyly jaksi úplně v pořádku, ale zatčené propustili z vězení až kolem roku 1960. S výhradami. Že jaksi ti popravení a další si vlastně sami roztočili mlýn, jímž pak byli rozdraceni. Což mi připadalo, jako by se vlastně sami odsuzovali. A my přece dnes víme, jak to bylo. Teprve v roce 1963 bylo řečeno, že jsou rehabilitováni. Někteří ovšem pouze občansky. Jenže se pokládalo jaksi za neslušné psát o tom, z čeho byli vlastně neprávem obviněni, a proč jsou teď viny zproštěni.

Mnozí z těch rehabilitovaných žili pak (a mnozí dodnes žijí) v neznámém anonymním tichu, například bývalý náměstek ministra lehkého průmyslu dr. Ivan Holý tehdy ještě pracoval jako opravář vaříčů a žehliček kdysi v komunálu. Nevím, co dělá dnes, ale zdá se mi, že všichni nejsou ještě tak staří, abychom nemohli využít jejich životních i odborných zkušeností na významnějších místech. Někteří ještě na úplnou rehabilitaci čekají. Tečka za kultem tedy udělaná nebyla, neboť některým ještě nebyla ani vrácena stranická legitimace. Maně vzpomínám na bývalého předsedu ČSM Zdeňka Hejzlara, který „poslušně prováděl instrukce Slánského a Švermové“ atd. Například Marie Švermová je členkou strany, ale Hejzlar, „ten pacholek Slánského a Švermové“, jak říkával Václav Kopecký, je stále bezpartijní. Atd.

Tyto věci strana nepochybně brzy napraví. Píši o nich teď proto, že někteří lidé, kteří takovému represivní a jiná opatření proti lidem dělali a obhajovali,

vystupují dnes, jako by byli jedinými představiteli dělnické třídy, lidu a národa.

Hlasovali proti postiženým v padesátých letech, hlasovali i pro jejich rehabilitaci. Ale ne proto, že by byli upřímně přesvědčeni, že tehdy hlasovali mylně. Proto ne. Spíše pod tíhou fakt, pod tlakem událostí a pod tlakem zmlou.

Vypůjčil jsem si titulke z Lenina. Ne náhodou. Jde mi totiž o něco jiného, než právě o procesy. Jsem přesvědčen, že tyto věci budou teď důsledně napraveny. Tito lidé totiž formálně souhlasili se zavedením nově ekonomické reformy. Ale ne proto, že by si uvědomili, že naše hospodářství stojí už jen před dvěma možnostmi: buď pokračovat v dosavadním, neefektivním a nerentabilním způsobu hospodaření a jednoho dne se probudit do těžko řešitelné hospodářské krize, kdy se peníze stanou cárem papíru a nakoupit se pojede s trakařem bankovek, jak to některé země v historii už zažily — anebo změnit způsob hospodaření a zásadně řešit hospodářskou nerovnováhu, zastavit nepříznivý vývoj. Že jiná alternativa není. Jenže pak došlo na praxi. A v této situaci naši přátelé lidu, kteří sami přijali zásady ekonomické reformy, začínají hlásat, že to je víc, které ohrožuje dělnickou třídu a široké vrstvy obyvatelstva, neboť prý se rapidně sníží životní úroveň, poletí maloobchodní ceny a vznikne nezaměstnanost.

Ekonomickou reformu jsme zatím zdaleka neuskutečnili. Ptám se: nejdou snad ceny nahoru? Nesnižuje se snad tímto vývojem životní úroveň? Je v pořádku, že existují výrobní provozy, kdy platíme lidi jen za docházku do práce, jen proto, že nechceme kousnout do kyselého jablka a řešit problém včas, důsledně, ale i ohleduplně a v zájmu lidí?

Vždyť postrádáme pracovní síly ve službách, v obchodě, v terciální sféře hospodářství. Jenže, převedte pracovníka z neefektivní výroby, přesvědčte ho, aby šel dělat tam, kde je to víc potřeba, když on si na svém dosavadním místě vydělá dvakrát tolik, než by si vydělal na novém. Přitom užitečný by byl tam, kde je to víc potřeba. Potřebujeme dobré silnice, potřebujeme stále více lidí do stavebnictví, potřebujeme lidi — zejména mladé — v zemědělství, nejsou lidé, kteří by opravovali střechy, auta, byty, domy, chodníky, cesty atakdále. Nejsou tam, kde by jich bylo potřeba, ale mnozí jsou tam, kde už jejich potřeba je zřejmě nadbytečná. Nemohou za to, že jsou tam, kde jsou. Šli tam proto, že tam byli voláni, zvaní a někdy i nuceni (ze zemědělství) a také proto, že se tam nepoměrně víc vydělalo.

Tohle všechno je zřejmé každému, kdo v naší době žil. A to se také musí změnit tak, aby lidé šli rádi a ochotně tam, kde je jich více potřeba. Především je žádoucí dobře je zaplatit, kde je chceme mít. To všechno, spolu s rozvojem hmotných podmínek v celém systému hospodářství, očekáváme od ekonomické

ké reformy: a aby byla zaplácena dobrá práce, kvalitní a potřebná. Aby vymizela lhostejnost, lajdáctví, fušefina, neúcta k práci i k dílu. Aby koruna měla i na světových trzích hodnotu, aby byla směnitelná kdekoliv na světě aspoň tak, jako třeba dnes už dinár.

A v této situaci přicházejí někteří „přátelé lidu“, kterým nebylo po chuti nic, co mělo změnit naši skutečnost a vykládají, že ekonomická reforma je cesta k zbídačování, k nezaměstnanosti a k poklesu životní úrovně. (To je demagogie. Reforma jistě znamená cestu nesnadnou, zpočátku nemá jenom příjemné stránky pro každého, ale vcelku je to jediná cesta k prosperitě republiky i každého pracovitého občana.)

Nemám jim za zlé, že své názory (ač v rozporu s nimi ekonomickou reformu přijímali) dnes hlásají a obhajují.

Doufám, že oni mi nebudou mít za zlé, že s nimi veřejně vyjadřuji nesouhlas...

Práce, 22. února 1968

Václav Klaus

ODBORY: obhájcí dílčích, nebo celospolečenských zájmů?

V dnešním období hospodářských obtíží si velmi naléhavě uvědomujeme nutnost nalézt optimální hospodářskou a vůbec společenskou strukturu naší země. Samozřejmě, tato struktura musí odpovídat potřebám ekonomiky a společnosti a musí být dostatečně pružná, dynamická a adaptabilní.

Jedině taková struktura ekonomiky — to znamená postavení jednotlivých ekonomických subjektů a jejich chování — může totiž zajistit zdravý vývoj československé ekonomiky a překonat velké stagnacionistické tendence. Ty nejsou něčím vnějším, nahodilým, ale přímo vyplývají z nevhodné struktury naší ekonomiky; jsou tedy vnitřním, nutným rysem celé soustavy.

Čím dále tím více si všichni uvědomujeme, že pro radikální změnu situace nestačí nějaká reorganizace nebo změna centrální hospodářské politiky, ale že musí dojít k hlubokým změnám struktury celého ekonomického mechanismu, který dnes nemůžeme u nás označit jinak, než jako statický a strnulý, neschopný přizpůsobovat se měnícím se potřebám a požadavkům.

Naše ekonomická teorie v posledních letech nesmírně pokročila v chápání řady otázek socialistické ekonomiky; pochopila nutnost trhu a snaží se najít optimální vztah mezi plánem a trhem.

Překonal tak mnoho dřívějších zjednodušení, ale stále ještě nevyřešila **postavení ekonomického subjektu**, motivy jeho chování, míru jeho odpovědnosti za zdra-

vý ekonomický růst, případně není ani zcela jasné, kdo ekonomickým subjektem je. Přitom právě vytvoření podmínek pro racionální chování ekonomických subjektů je klíčovým problémem každého vyspělého hospodářství — jak kapitalistického, tak socialistického.

TŘI HLAVNÍ EKONOMICKÉ SUBJEKTY

V ekonomické struktuře dnešních vyspělých kapitalistických zemí vystupují tři hlavní ekonomické subjekty, které vytvářejí podstatu ekonomiky a které jí také dávají její charakteristické rysy — kapitalistický stát, kapitalistické podniky a odborové organizace.

Kapitalistický systém byl sice ve svých počátcích budován na jednom subjektu, vlastně na jednom typu subjektů — na **kapitalistickém podnikateli**, ale tento systém projevil vysokou míru přizpůsobivosti měnícím se podmínkám. Na určitém stupni vývoje se projevila nezávislost existence dalšího subjektu — ekonomicky začal fungovat také **kapitalistický stát**, který dříve plnil pouze funkce politické, ideologické, vojenské atd. Teprve po velké krizi v třicátých letech skutečně vystupoval jako ekonomický subjekt.

O tom, že tyto státní zásahy do ekonomiky podstatně přispěly k velmi příznivému hospodářskému vývoji kapitalistických zemí v posledních desetiletích, není dnes mezi našimi ekonomy spor. Vznikem státu jako jednoho prvku ekonomické struktury nedošlo k porušení adaptabilnosti této soustavy, a proto v určitém okamžiku vznikl další ekonomický subjekt — **odbory**, které sice již dávno existovaly, stejně jako stát, ale nebyly ekonomickým subjektem.

NUTNÝ PROTIPÓL

Odbory, které vystupují jako nositel zájmů pracujících proti podnikatelům, vytvářejí při dnešním monopolistickém a oligopolistickém postavení kapitalistických podniků nutný protipól, nutnou vyrovnávací sílu ekonomické struktury. Tato struktura je pak základem dynamickou silou, která krutě trestá každé zaostání, každou chybnou reakci subjektů, která sice samozřejmě není bez chyb — mimo jiné je jistě odpovědná za dnešní mírnou, chronickou inflaci — ale která v sobě má mechanismy pro stálé znovunastolování ekonomické rovnováhy a pro zajišťování ekonomického růstu.

Budu-li požadovat, aby podobná ekonomická struktura existovala i v naší socialistické ekonomice, okamžitě vznikne řada námitek: že je to kopírování kapitalismu, kde vezmeme u nás nositele zájmů kapitálu atd. To je ale velké nepochopení (stejně jako byly námitky pro existenci trhu za socialismu). V každém systému existuje **struktura vlastnická** a vedle ní **struktura ekonomického mechanismu**, které vždy nejsou stejné.

Byly snad stejné v klasickém kapitalismu, jak nám ho popsal Marx; ale to ještě neznamená, že tyto struk-